

Юлія ОЛІЙНИК

*старша викладачка кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

НОВЕЛІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО ЗАКРІПЛЮЄ ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ

Суб'єктом законотворчості – Верховною Радою України із прийняттям Закону України про внесення змін до Основного Закону, котрі торкаються правосуддя (від 02 червня 2016 р.), термін «правова допомога», вміщений у ч. 4 ст. 29 Конституції України, законодавець замінив на термінопоняття «правнича допомога». Аналогічних змін зазнав і текст ст. 59 Конституції.

Крім цього, парламент України до Розділу «Правосуддя» додав нову статтю 131², положення якої закріплюють: «Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура» [1].

На вказаний інститут (адвокатуру) покладаються вагомі завдання із здійснення захисту прав і свобод людини і громадянина. Це є особливо значущим як в умовах діючого в державі правового режиму воєнного стану, так і в плані розбудови України як держави демократичної, соціальної, правової, що в кінцевому результаті сприятиме тому, що наша держава займе гідне місце у європейській спільноті.

Слід наголосити, що з метою удосконалення механізму реалізації права на надання правничої допомоги законодавцем у квітні 2023 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги», що набув чинності 3 серпня 2023 року [2]. Вказаний нормативно-правовий акт передбачає нову назву Закону України «Про безоплатну правову допомогу», приводить термінологію у відповідність зі ст. 59 Основного Закону Української держави, а також вносить зміни більше ніж до 30-ти законодавчих актів, серед яких закони України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про правовий режим воєнного стану» та ін.

Так, зокрема, суб'єктом законотворчості у всіх відмінках термінопоняття «правова допомога» замінено на «правнича допомога», «правові послуги» – на правничі, а словосполучення «центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги» – на «центр з надання безоплатної правничої допомоги».

Поряд із зміною термінології, вживаної у Законі України «Про безоплатну правничу допомогу», законодавець суттєво оновив цей

нормативний акт, насамперед збагативши його таким терміном, як право просвітництва, та визначає його у такий спосіб: це «комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня правової свідомості, культури та освіченості осіб, які перебувають під юрисдикцією України, у тому числі розповсюдження інформації про захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, виконання їх обов'язків, роз'яснення щодо порядку надання безоплатної правничої допомоги та доступу до неї» [3].

Не менш вагомим позитивом аналізованого Закону, що зазнав змін, є визначення безоплатної первинної правничої допомоги, надане у ч. 1 ст. 7. Законодавець характеризує її як вид державної гарантії, що зводиться до:

1) інформування особи про її права, свободи й обов'язки, а також порядок реалізації цих прав та, відповідно, виконання обов'язків;

2) відновлення прав особи (якщо їх було порушено) та визначення порядку оскарження дій (бездіяльності) органів публічної влади, їх службових і посадових осіб чи ж прийнятих ними рішень.

Важливо, що внесені зміни передбачають і розширення кола суб'єктів, котрі уповноважені надавати безоплатну первинну правничу допомогу (ст. 9 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»). Суттєво, що до них, поряд із органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, центрами з надання безоплатної правничої допомоги й спеціалізованими установами з надання безоплатної первинної правничої допомоги (останні утворюються органами місцевого самоврядування за умови потреб територіальної громади) також віднесено:

а) юридичних осіб приватного права, котрі наділяються правом надання правничої допомоги й у встановленому законом порядку залучаються до такої діяльності органами місцевого самоврядування;

б) адвокатів, інших фахівців у визначеній галузі права (ця категорія осіб також, згідно із законодавством, залучається органами місцевого самоврядування) [3].

Особливого значення в плані гарантування особі права на надання безоплатної правничої допомоги має й зміст ст. 11⁻¹ під назвою: «Порядок надання безоплатної правничої допомоги центрами з надання безоплатної правничої допомоги», якою законодавець доповнив Закон України «Про безоплатну правничу допомогу». Ці доповнення торкаються питання удосконалення порядку звернення особи в такі центри для отримання вказаної допомоги, а саме він передбачає можливість звернення особи у такий спосіб:

- шляхом усного звернення – під час особистого відвідування центру з надання безоплатної правничої допомоги, так і в інший спосіб – за допомогою можливостей телефонного зв'язку (зателефонувати на: а) єдиний контактний номер телефону системи надання безоплатної правничої допомоги; б) визначені контактні номери телефонів, а також зв'язатися через інші технічні засоби електронних комунікацій);

- через особисте письмове звернення. Подається воно у довільній формі чи надсилається поштою, або ж передається через осіб, зазначених законодавцем у ч. 3 аналізованої статті, причому таке звернення може бути й електронним (шляхом використання можливостей мережі Інтернет чи інших засобів електронного зв'язку) [3].

Крім цього, у статті 11⁻¹ законодавець визначив:

- як має бути оформлене письмове звернення, в якому викладається суть питання, що його особа прагне вирішити (ч. 4 вказаної статті);

- порядок та строки розгляду центром з надання безоплатної правничої допомоги звернень осіб, а у випадках, коли особа потребує надання безоплатної вторинної правничої допомоги – надання роз'яснення щодо порядку подання звернення для надання безоплатної вторинної правничої допомоги (ч. 5-6 ст. 11⁻¹);

- випадки, за яких письмове звернення повертається або ж розглядається в порядку, що визначений у Законі України «Про звернення громадян» (ч. 7-8 ст. 11⁻¹).

Досить важливим є те, що у зміненому Законі України «Про безоплатну правничу допомогу» суб'єкт законотворчості у статті 14 не тільки визначив категорії фізичних осіб (всього 29 таких категорій громадян), але й наділяє таким правом іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, а також осіб, що перебувають під юрисдикцією іноземної держави, з якою Україна відповідно уклала міжнародний договір і згоду на обов'язковість якого надано українським парламентом [3].

Тому вищевказані положення Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги», «Про безоплатну правничу допомогу» та змінені й доповнені приписи інших нормативно-правових актів підпорядковані вдосконаленню механізму забезпечення суб'єктивного права на безоплатну правничу допомогу.

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. (дата звернення 20.11.2023)

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги: Закон України від 10 квітня 2023 року № 3022-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3022-20#Text>.

3. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/print>.